

Britains' spærreballon

Indledning

Efter et besøg på The British Toy Soldier & Figure Show i London den 1. december 2001 har jeg haft lejlighed til at interessere mig for et - for mig - helt nyt emne, nemlig engelske spærreballoner.

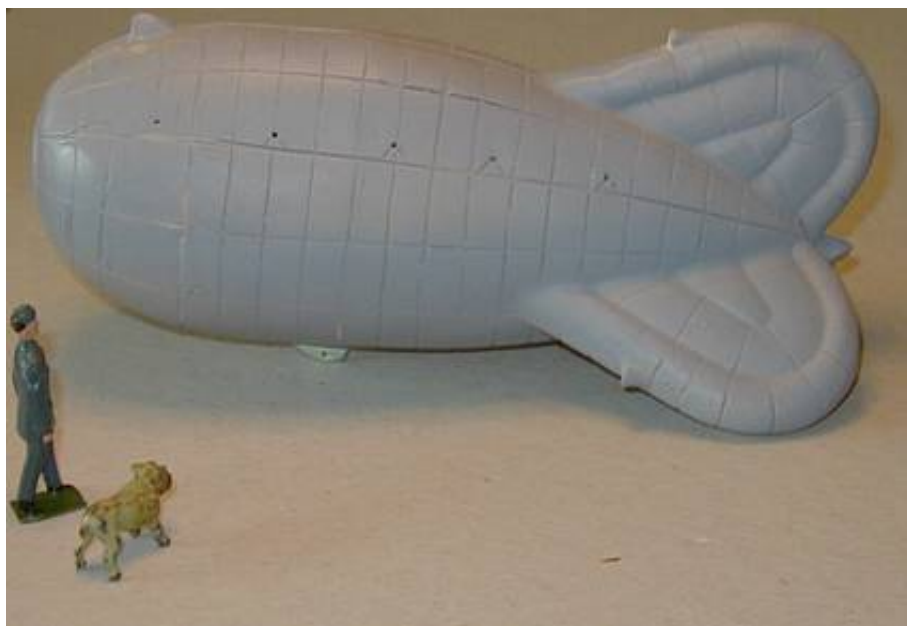

Britains ballonspil

På showet var jeg heldig at finde et originalt spil til en spærreballon - Britains katalognummer 1749 - i god stand, inklusive det originale kabel (= godt 12 meter snor). Spillet er i khaki bemaling.

Således udrustet købte jeg et kopi af Britains spærreballon hos firmaet Soldier Pac, som er i stand til at levere gode kopier af stort set alle Britains figurer - i absolut bredeste forstand.

Ballonen leveres sammen med en fotokopi af den instruktion, som fulgte med den originale ballon. Soldier Pac har suppleret instruktionen med deres anbefaling af, hvorledes deres ballon kan bruges - i stil med den originale. Der følger også nogle snore med, som kan bruges ved ophængning af ballonen.

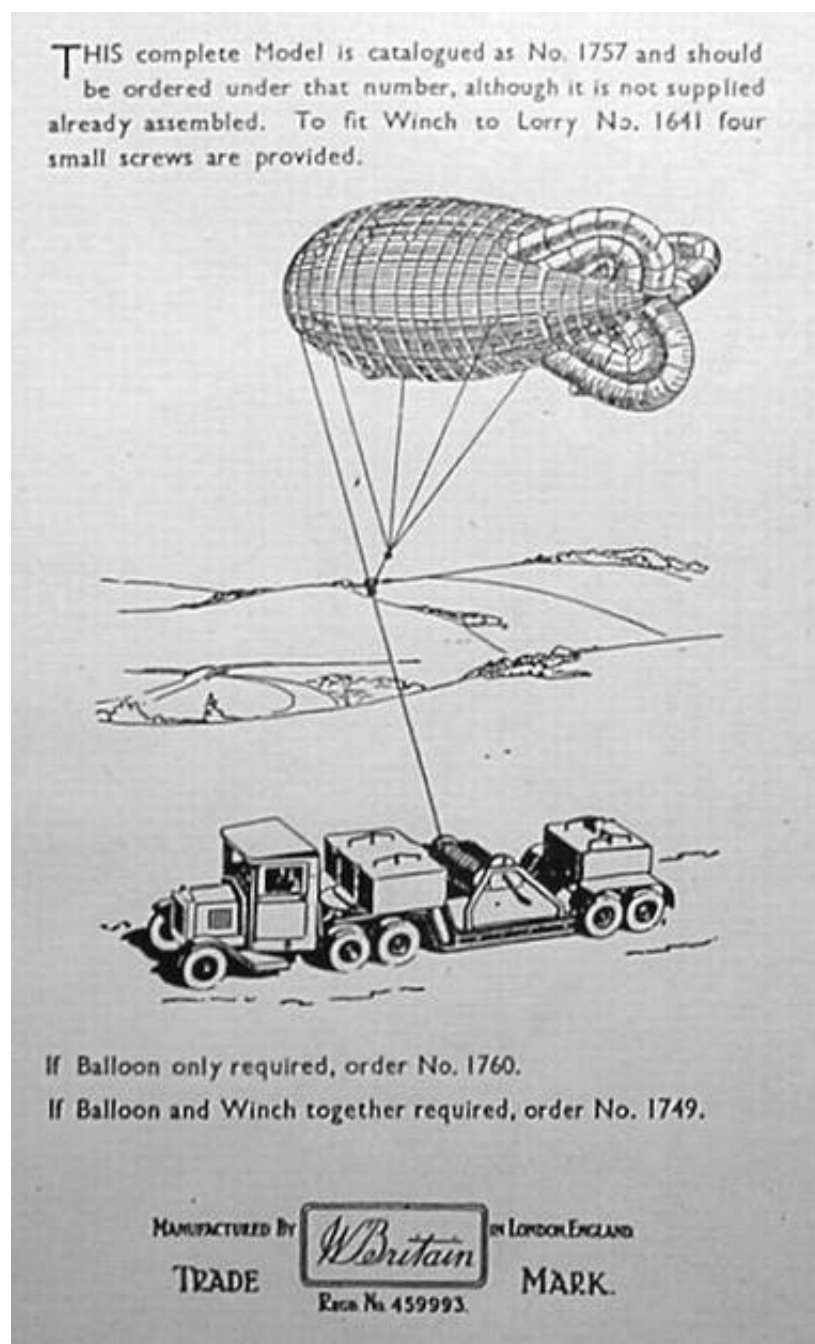

Soldier Pac's kopi af en Britains spærreballon

Chris Bartlett, som er manden bag Soldier Pac, er meget venlig og hjælpsom. Han fortalte mig, at der - så vidt vides - i England kun findes en original Britains ballon i god stand. Han var villig til at sætte mig i forbindelse med ejeren, som gerne vil sælge sin ballon. Han pris er GBP 8.000, hvilket med dagens kurser svarer til cirka DKK 100.000!

Om end det fra starten lød interessant, så forsvandt min eventuelle interesse som dug for solen.

Jeg afstod fra at komme i forbindelse med ejermanen og var tilfreds med at betale GBP 15.00 (godt DKK 175,00) for en kopi. Chris Bartlett fortalte videre, at ejeren af ballonen på et tidspunkt var blevet tilbudt GBP 6.000 for ballonen, men at det ikke havde fristet ham til at sælge.

Fra instruktionen, der følger med ballonen

Der er nok flere årsager til denne uhyrlige pris.

For det første blev ballonen kun fremstillet som en del af de nyheder, der blev publiceret i 1939 (1939 New Lines List). Den originale ballon er fremstillet af gummi, som i forbindelse med Storbritanniens

krigsdeltagelse hurtigt blev erklæret for en knap ressource, som ikke blev stillet til rådighed for legetøjsproduktionen. Der er således ikke fremstillet særligt mange balloner, hvilket naturligvis gør den meget sjælden.

For det andet så ældes det gummi, ballonen er fremstillet af, ikke specielt godt. Overlevende balloner er derfor helt eller delvist rådne eller blot sunket sammen. Som de fleste andre Britains sæt, så kom også ballonen i en æske.

Drenge, som - i god tro - efter brug pakkede deres ballon(er) ned i æsken, kunne derfor senere konstatere, at ballonen var blevet trykket flad på den side, som nu lå nedad. En kombination af ballonens egen vægt og materialets kvalitet. Tilsvarende situationer kendes også fra gummidæk.

En tredje årsag til prisen kan jo også være, at ejeren i virkeligheden slet ikke vil skille sig af med ballonen - og han er åbenbart *ved muffen!*

Chris Bartlett har fået lejlighed til at støbe ballonen af -han sælger nu en glimrende kopi støbt i resin.

Britains spærreballon

Sæt 1749 indeholdt en spærreballon og et spil (med 12 meter snor, samt forskellige smådele, som gjorde det muligt at hænge ballonen op).

Britains lastvogn (1641)

Ballonen blev også solgt i kombination med Britains største lastvogn (Sæt 1641 "Underslung Lorry", som i praksis er en lastvogn med sættevogn); det samlede sæt havde katalognummeret 1757.

Ballonen solgt for sig selv; her var katalognummeret 1760. Endelig findes der oplysninger om et sæt - 1821 - hvor spillet blev solgt for sig selv, men det fremgår ikke af de officielle kataloger, men stammer fra oplysninger om fabrikkens samlede produktion.

Ballonen var sølvfarvet, mens lastvognene fandtes i såvel khaki som mørkegrøn bemaling.

Gummidækkene på lastvognene blev i øvrigt også - som en konsekvens af den manglende tilgang til gummi - efterhånden erstattet med støbte hjul, som blot fik dækkene malet i sort. Det har så vist sig, at løsningen med metalhjul også er den mest langtidsholdbare, idet gummihjul ældes næsten lige så dårligt som balloner!

Jeg vendte hjem fra London som den stolte ejer af en del af Storbritanniens ballonspærring og gik derfor i gang med at undersøge mine forskellige kilder for at lære mere om den praktiske indsættelse af spærreballoner.

Noget af det første jeg fandt ud af, var at det var Royal Air Force (RAF), der opstillede ballonenheder - en ting, jeg ikke var opmærksom på, mens jeg var i London. Mine få Britains figurer fra RAF rækker næsten ikke til også at bemane en spærreballon, så der havde i London været mulighed for at supplere styrken. Nå, her bliver så noget at arbejde videre på, næste gang jeg tager til London ..... eller her i landet, såfremt

nogle af læserne skulle være i besiddelse af Britains RAF figurer. Jeg hører meget gerne fra eventuelle interesserede.

Nu forestår så arbejdet med at bringe min spærreballon i operationsduelig stand, herunder at male den. Jeg er begyndt så småt.

Spærreballoner

En ballonspærring er et passivt luftforsvarsvåben, der skal få fjendtlige fly til at flyve så højt, at deres bombing bliver upræcis.

Data: Barrage Balloon Type LZ (Low Zone)

Længde	18,6 m	62 fod
Diameter (på bredeste sted)	7,5 m	25 fod
Kubikindhold (brint)	5.700 m ³	19.000 kubikfod
Maksimal højde	1.500 m	5.000 fod

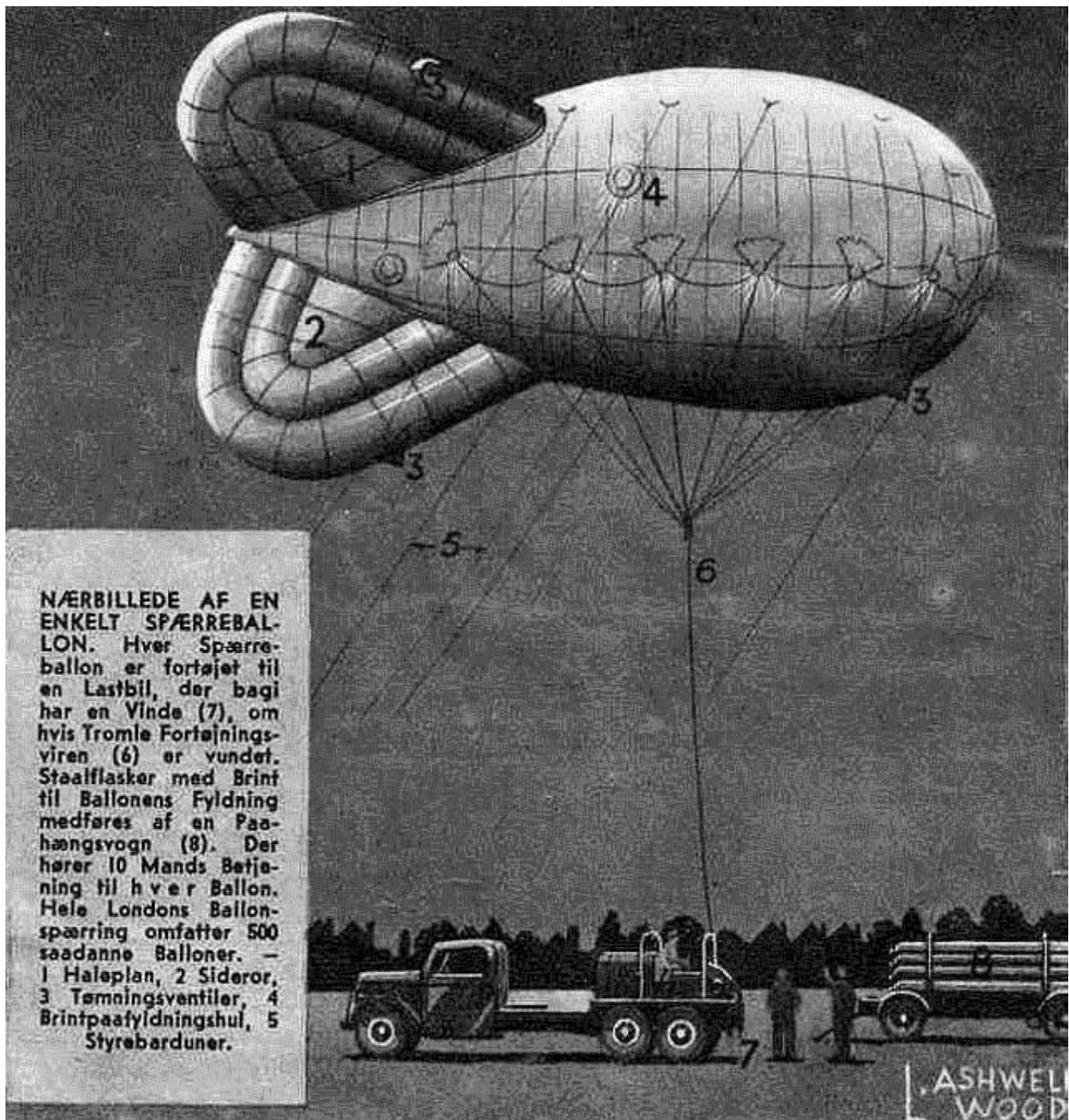
Ballonen holdes fast ved jorden af en wire, som er monteret på et spil. Ballonen er 11 minutter om at nå fra sin hvilestilling - 150 m over jorden - til sin maksimale højde.

Wiren kunne være beskyttet med en særlig anordning (Double Parachute Link), hvorved der i hver ende af wiren var der monteret en faldskærm. Såfremt et fly ramte wiren, ville den bryde og derved udløse faldskærmene. Den kraft, som wiren og faldskærmene rummede, var beregnet som seks gange større end motorkraften i et bombefly og flyet ville derfor stoppe meget brat og styrte ned. Når wiren brast udløstes en ventil, der lukkede brinten ud af ballonen, som herefter ville dale til jorden.

Selve ballonen var fyldt med brint, mens de tre finner via særlige luftindtag blev fyldt med luft.

Det var dog ikke så let at holde ballonerne i luften og i starten af krigen var de særligt udsatte i tordenvejr (senere blev der monteret lynafledere) og i stormvejr. Under en storm i september 1939 rev adskillige balloner sig løs og omkring 60 nåede helt til Sverige.

Spærreballonerne var ikke nødvendigvis i luften hele tiden, men blev sendt op, når der blev varslet luftangreb.

NÆRBILLEDE AF EN ENKELT SPÆRREBALLON. Hver Spærreballon er forfæjet til en Lastbil, der bagi har en Vinde (7), om hvis Tromle Fortøjningsviren (6) er vundet. Staalflasker med Brint til Ballonens Fyldning medføres af en Pæhængsvogn (8). Der hører 10 Mands Betjening til hver Ballon. Hele Londons Ballonspærring omfatter 500 saadanne Balloner. — 1 Haleplan, 2 Sideror, 3 Tørningsventiler, 4 Brintpaafyldningshul, 5 Styrebarduner.

Et udklip fra cirka 1940; måske stammer det fra et tillæg til Berlinske Tidende.

Ballonheder

Den 1. november 1938 blev Royal Air Force Balloon Command formeret som en del af Storbritanniens jagerforsvar - Fighter Command. Balloon Command havde ansvaret for ledelsen og administrationen af ballonforsvaret i de distrikter, som var udpeget til at være sikret af ballonspærringer, samt Balloon Training Centre, der uddannede personellet. Distrikterne dækkede vitale industri- og befolkningsmæssige nøgleområder samt visse militære installationer.

Personellet, som alle var frivillige, blev organiseret i Auxiliary Airforce (Barrage Balloon) Squadrons. Auxiliary Airforce er RAF's pendant til Territorial Army.

Fredstidsorganisationen for en eskadrille (Balloon Squadron) bestod af en stab og tre delinger (Flights).

Hver eskadrille rådede over 24 balloner - 8 balloner til hver underafdeling.

Aldersgrænsen for personellet var 32 - 49 år for officerer og 38 - 49 år for mandskabet.

Til hver ballon hørte en besætning på 10 mand.

Krigstidsorganisationen var lagt mere fleksibel og en eskadrille kunne eksempelvis råde over fem delinger og næsten 100 balloner.

Alle balloner var ikke nødvendigvis var oppe samtidig, men en del blev holdt i reserve.

Personellet var generelt ubevæbnet og den enkelte ballonstandplads blev i krigens første måneder sikret af enheder fra Hæren. Senere overtog RAF dog selv ansvaret for nærsikringen.

*En Fordson WOT 1 lastvogn med ballonspil.
Fra Imperial War Museum, Duxford*

Nogle ballonenheder var helt eller delvist mobile, mens andre var stationære.

De mobile enheder kunne - i sagens natur - flyttes alt afhængig af, hvor truslen om luftangreb vurderedes størst. Lastvogne (6 x 4) med ballonspil fandtes i forskellige typer, blandt andet Fordson Sussex, Fordson WOT 1, Austin K6 og Dodge. Ved krigens udbrud var der 444 lastvogne i og omkring London samt 180 ude omkring i landet.

Spillet var overdækket med et gitterværk for at beskytte operatørens mod udslag fra wiren.

Kvinderne tager over

I januar 1941 blev chefen for Balloon Command bedt om at undersøge, hvorvidt kvinder kunne uddannes til at betjene og senere overtage opgaver i ballonforsvaret.

Anmodningen blev først modtaget med nogen bestyrtelse. Hvordan skulle kvinder dog 24 timer i døgnet og ofte under de dårligst tænkelige vejrforhold kunne løse en sådan opgave? Mulighederne blev dog undersøgt meget nøje og efter overvejelser om alt fra kvinders fysiske formåen over indkvarteringsforhold til uniformering blev det besluttet at iværksætte et forsøg.

En våd aprilmorgen i 1941 begyndte 20 lotter fra WAAF (Women's Auxiliary Air Force) uddannelsen - iført olietøj og sydvest - i en uddannelseslejr nær London. De arbejdede alle på ballonfabrikker og havde meldt sig frivilligt til opgaven. Forsøget blev overvåget af højerestående RAF officerer, som repræsenterede såvel ballonteknisk som lægelig ekspertise. Forsøget - og regnen - varede hele dagen, og lotterne klarede opgaven med bravur.

En måned efter mødte det første hold flyverlotter op til et 10 uger langt uddannelsesophold ved en af Balloon Commands uddannelsesenheder og efter en hård og intensiv uddannelse, blev også de inspireret af højerestående RAF officerer. Nu var det blevet juli og de noget blege ansigter fra forsøget i april var afløst af solbrunede flyverlotter, der nu også var iført smart flyverblå arbejdstøj.

Der findes et postkort efter et maleri af Dame Laura Knight, som viser et WAAF balloonsite.

Vigtigst af alt var dog, at de entusiastiske, men uøvede, lotter fra aprilholdet, nu effektivt og kompetent viste, at de mestrede deres opgave.

Få dage efter konkluderede chefen for Balloon Command i sin rapport, at forsøget havde vist, at kvinder kunne løse opgaven og dermed frigøre mandligt personel til andre opgaver. Snart efter overtog flyverlotterne uge for uge ansvaret for flere og flere af ballonstandpladserne. Da kvindeligt personel ikke bar våben, så var der visse standpladser/opgaver, som stadig krævede mandligt personel.

Henset til fysisk kapacitet var omregningsfaktoren, at der skulle bruges 16 flyverlotter for hver 10 flyversoldater.

Kilde 4 omtaler, at det opgaverne inden for ballontjenesten sandsynligvis er noget af den hårdeste tjeneste, som kvinder kommer ud for, men udtaler stor tillid til at de vil løse opgaven.

Nyttede det noget?

Kilde 7 oplyser, at det ballonspæringer ødelagde 24 fjendtlige fly samt 278 (231 bekræftede) ubemandede missiler (min kommentar: V-1 bomber?). Det oplyses endvidere, at 91 egne fly stødte ind i ballonspæringer og at 38 af dem havarede. Kilden omtaler dog, at tallet for egne tab antages at være langt større.

Under alle omstændigheder blev spærreballoner - i Storbritannien - et af symbolerne på krigen og det var et beroligende syn for mange.

Betydningen af krigstidens spærreballoner betegnes som uvurderlig!

I september 1944 påbegyndes nedlæggelse af flere balloneskadriller og Balloon Command nedlægges endeligt i februar 1945.

Under min søgen efter kilder på Internettet, stødte jeg på nogle forslag, som var fremsat efter angrebet på World Trade Center. Her forestillede man sig, at spærreballoner igen kunne finde anvendelse til sikring af verdens storbyer!

Jeg har ikke beskæftiget mig med en anden og mindst lige så udbredt anvendelse af spærreballoner - nemlig sikring af skibe. Mange billeder - eksempelvis fra Invasionskysten - viser netop spærreballoner svævende over mange af skibene. Måske andre har lyst til at tage dette emne op?

Britains RAF figurer

Britains fremstillede sine første RAF figurer i 1927, hvor sæt 240 kom frem. Figurerne - 2 officerer og 6 menige - var iklædt datidens tjenesteuniform, som havde været anvendt siden 1918.

I 1936 indførte RAF en ny og mere tidssvarende tjenesteuniform bestående af uniformsjakke, skjorte og slips, lange bukser og skråhue - ikke ulig Flyvevåbnets senere uniformer, som jo netop var inspireret af Royal Air Force.

Britains fulgte i 1940 trop og udgave en række nye figurer, som bedre afspejlede de aktuelle uniformer, herunder ikke mindst flyverlotterne fra Women's Auxiliary Air Force, blandt andet sæt 1894 "Pilots of the Royal Air Force in Full Flying Kit, with Women's Auxiliary Air Force" (8 figurer) samt sæt 1906 "Royal Air Force Pilots, Ground Staff and Fire Fighters" (16 figurer). Endvidere blev sæt 240 opdateret med de nye figurer.

Efter krigen - i 1948 - kom så det ultimative RAF sæt, nemlig 2011 "Royal Air Force Display Box. Containing Officers, Pilots, Flight Sergeants, WRAF, Dispatch Rider, Aircraftsmen, and Royal Air Force Regiment with Officer and Bren-Gunner". I alt 22 figurer udgjorde dette sæt.

Mit eget beskedne kontingent fra RAF består af de 5 figurer, der er vist på billede, samt en pilot og en brandmand i asbestdragt. Fra venstre ses en officer, tre menige og en flyverlotte. Jeg tror, at officeren og to af de menige er produceret før krigen, mens den sidste menige og flyverlotten er efterkrigsfigurer. Officeren og de menige er lavet over samme figur; officeren er dog kendetegnet ved flyvervinge, gradstegn og brune handsker; skal gradstegnene tages bogstaveligt, så forestiller figuren en Wing Commander.

Kildemateriale

• Om Britains figurer

1. Britains New Lines 1939. Genoptryk.
2. Armies of the World, Britains Ltd. Lead Soldiers 1925 - 1941, Joe Wallis, Privat udgivelse, 1993, ISBN 0-9605950-2-3.
3. The Great Book on Britains - 100 Years of Britains Toy Soldiers, James Opie, New Cavendish Books, London 1993, ISBN 1-872727-32-8.

Om Royal Air Force, spærreballoner m.v.

5. Roof Over Britain - The Official Story of The A.A. Defences 1939 - 1942, His Majesty's Stationery Office, London 1943.
6. Britains Wonderful Fighting Forces, Odhams Press Limited, London, uden år (cirka 1942).
7. A Short History of No. 13 Balloon Centre at Pucklechurch 1939 to 1945, and RAF Station

- Pucklechurch 1945 to 1959, www.fishponds.freeuk.com/puckle.htm
8. Wheels of the RAF, Vehicles of the Flying Services Through Two World Wars, Bruce Robertson, Patrick Stephens Limited, Cambridge 1983, ISBN 0-85059-624-6.
  9. Modelling RAF Vehicles, Airfix Magazine Guide 27, Gerald Scarborough, Patrick Stephens Limited, Cambridge 1978, ISBN 0-85059-261-5.
  10. Kite Balloons and the Balloon Service, artikel af B.S. Clarke, Airfix Magazine, august 1981.
  11. The Royal Air Force 1939-45, Andrew Cormack, Udgivet som nummer 225 i Osprey's Men-at-arms serie, London 1990, ISBN 0-85045-966-4.
  12. The British Army in WWII - A Handbook on the Organisation, Armament, Equipment, Ranks, Uniforms, etc. 1942, Greenhill Books, London 1990, ISBN 1-85367-048-0. Bogen er oprindeligt udgivet af United States War Department (TM30-410) og blev genoptrykt to gange i 1980'erne. Udgaven fra 1990 er den bedste af genudgivelserne og indeholder, i modsætning til de to foregående, farveplancer samt tillæg om blandt andet RAF.

Efterskrift 1

The British Toy Soldier & Figure Show afholdes i London tre gange om året. Er man interesseret i figurer fra Britains, så er det et af de bedste steder at få suppleret sin samling. Udbuddet af ældre figurer er desværre mindre og mindre - og tilsvarende dyrere og dyrere, men det er stadig muligt at gøre gode køb. Nyere figurer - og ikke mindst plasticfigurer - vinder mere og mere indpas, og ses side om side med de hæderkronede hulstøbte figurer.

Lineol og Elastolin samt Heyde figurer ses af og til - om end ikke i stort tal.

Næsten uanset udbuddet, så er det et spændende arrangement, hvorfra der på godt 200 stande faldbydes figurer af alle slags. (Jeg har ikke talt efter, men taget tallet fra pressemeddelelsen).

Efterskrift 2

Selv om jeg ellers mest sværger til originale figurer i god stand, så kan det blive nødvendigt at supplere samlingen med kopier - særligt når de originale ting er meget svære/dyre at få fat i.

Skulle nogen have fået lyst til at arbejde videre med temaet, så kan jeg anbefale Chris Bartlett og hans firma Soldier Pac.

Adressen er: Soldier Pac, 2 Holland Drive, Muxton, Telford, Shropshire, TF2 8RA, telefon 01952 676822, e-mail: soldier_pac@lineone.net

Som det fremgår af ovenstående, så er Chris Bartlett en af de mange, der trofast møder op på The British Toy Soldier & Figure Show.

Fremstillingen af kopier af diverse Britains figurer udviklede sig i løbet af 1980'erne og 1990'erne så eksplosivt, at Britains - altså de forskellige selskaber, som gennem årene har ejet rettighederne - at en række producenter blev autoriseret til at fremstille kopier - således også Chris Bartlett.

PS - Nej, jeg er ikke provisionslønnet af eller på anden måde involveret i Soldier Pac. Det er alene en anbefaling fra min side.

Efterskrift 3

Britains markedsførte også en model i størrelse HO, komplet med lastvogn, spil og ballon. Her havde man dog meget praktisk støbt ballonen i metal - sæt 1855 "Miniature Barrage Balloon with Lorry, Winch, and Balloon".

Endvidere blev der også fremstillet et køretøj, som desværre helt mangler i skala 1:32. Det drejer sig om sæt 1879 "Lorry and Four-Wheeled Trailer with Hydrogen Cylinders".

I den lille størrelse var det altså muligt også at vise det forsyningskøretøj, som leverede brint til spærreballonerne.

Begge sæt blev fremstillet i 1940-41 og igen i 1946.

Vil man have noget tilsvarende i skala 1:32, så må man improvisere ..... jeg er gået i tænkeboks.

Det er et udsnit af et noget større billede, som findes i Henry I. Kurtz og Burt J. Erlich's bog "The Art of the Toy Soldier, Abbeville Press, New York 1987, ISBN 0-89659-746-6, men giver dog et indtryk af de to sæt.

Afslutning

Artiklen bliver fulgt op med et par billeder, når jeg har fået min spærreballon fuldt operationsduelig.

Per Finsted